

François Valérian: Jsme v bodě zlomu. Je zásadní, aby politici nebyli na prodej

20.5.2024 - Františka Rohlíčková | Transparency International ČR

Začneme volbami do Evropského parlamentu, které se blíží. Volit se bude na začátku června. Vyjádřil jste, že to budou pravděpodobně ty nejdůležitější volby od roku 1979, tedy prvních voleb do Evropského parlamentu. Proč tomu tak je?

Protože Evropa v některých otázkách, na kterých nám záleží, dláždila cestu. Tím myslím boj se zneužíváním moci a boj za politickou moc, která se bude zodpovídat občanům, což se utvářelo v nedávné historii poté, co si Evropa vyzkoušela jiné zkušenosti – zneužívání moci, totalitu. Výstavbou Evropské unie (EU) jsme pokročili směrem k výkonu moci, který je zodpovědnější.

Nyní vidíme, že v Evropě existují síly: politické síly, také síly dosahující právního úspěchu jako je rozhodnutí Evropského soudního dvora před asi půl rokem. A tyto síly jdou proti odpovědnému vládnutí, o které občané stojí.

A jsme v bodě zlomu. O válce na Ukrajině jsem se ani nezmínil, ale jednoznačně je jednou z hrozeb pro Evropu, stejně jako silně kleptokratický režim, který ji vyvolal. Takže to jsou důvody, proč pravděpodobně nadcházející volby budou ty vůbec nejdůležitější v historii.

The European elections next June will probably be the most decisive ones since 1979. One important question is whether citizens want to uphold European civil society's rights. In order to vote they need information, not wild phantasies. Read analysis by @transparencysk <https://t.co/m4R4G1zcyc>

— Francois Valerian (@FrancoisValeri3) April 11, 2024

Některá témata i obavy, které se vážou na nadcházející volby, jste již zmínil. Které z nich byste řekl, že jsou ty hlavní a jak se k nim staví TI?

Je zde jedno velmi důležité téma, a sice to, jak europoslanci (MEPs) pojmají svou roli. Všichni evropští občané jsou vyzýváni, aby v červnu volili členy Evropského parlamentu (EP), a já si myslím, že je důležité, abychom věděli, co to ale znamená – být členem Evropského parlamentu.

Jedná se o „pohodlnou“, víceméně klidnou činnost s velmi slušným platem a možností mít k tomu další (druhé, třetí, ...) zaměstnání, k tomu proplacené cesty a někdy, jak jsme mohli vidět, přijímat bokem peníze za to, když uděláte správné kroky. Nebo jste tam pro to, abyste byli odpovědní evropským občanům a skutečně pracovali. A to je otázka, kterou stále klademe evropským orgánům.

QatarGate se odehrála před asi rokem a půl, na konci roku 2022 v prosinci. Od té doby se neudálo nic moc pro zřízení orgánu, který by mohl chování poslanců vyšetřovat a sankcionovat. Ještě nedávno se v Evropském parlamentu hlasovalo proti vedlejší aktivitám poslanců a etický dohled nad nimi je do značné míry bezzubý.

Nedávno jsme viděli zprávy, se kterými původně přišla česká média (*pozn. TI ČR: Deník N*) a německý Spiegel, které odhalily, že pravděpodobně může docházet k financování evropských

kampaní Putinovým režimem. Což je samozřejmě velmi znepokojivé.

Transparentnost politického financování je jedním z našich hlavních témat celosvětově, protože politická moc nemůže být na prodej. Pokud občané uvidí že jsou jejich politici na prodej, nebudou věřit ničemu, co dělají. Pak zkusí jiné zkušenosti – třeba vůdce, kteří o všem rozhodují, aniž by se starali o svobody nebo občanský sektor.

A tento nedostatek porozumění, který někteří poslanci Evropského parlamentu i lidé uvnitř evropských institucí ohledně potřeby odpovědnosti můžou mít, je znepokojivý.

Zmínil jste QatarGate, kterou bych ráda rozvedla. Myslíte si, že ač je kauza obrovská a korupční vazby propojené s velkým počtem europoslanců, že je to skutečně téma pro širokou veřejnost v Evropě?

Ano, je to velmi důležité téma, protože za prvé – všechny evropské instituce jsou financovány evropskými občany. Členské státy odvádějí příspěvky, které pocházejí z peněz daňových poplatníků. Tyto instituce jsou tedy financovány přímo evropskými občany, aby mohly pracovat pro evropské občany. A my chceme, aby všechny peníze, které přicházejí, byly využity na prostředky, na které byly určeny.

O tom je naše práce, právě třeba TI ČR se dívala na zelené fondy a jak se díky nim přeorientovávají původně uhelné regiony na novou ekonomiku a energetické přechody (*pozn. TI ČR: ProKlima, Uhlíková korupce*). Ale také chceme, aby lidé, které platíme, skutečně tuto práci vykonávali a nepřijímali od jiných cizích mocnostech úplatky.

A to je primární problém QatarGate – myslím, že vyšetřování ještě není úplně uzavřeno, ale co čteme v médiích – že některé cizí mocnosti, některé mimoevropské mocnosti uplatňují to, čemu říkáme strategická korupce, což znamená, že se snaží koupit si politickou moc v jiných oblastech světa, aby neprůhledně prosazovali své vlastní zájmy, to je zřejmé.

Putinův režim ale i jiné vlády, by se mohly rozhodnout transparentně financovat evropská média a politické strany v Evropě. Mnoho občanů by s tím nesouhlasilo, ale mohli bychom o tom vést debatu, a nakonec to třeba odmítnout. Problém je, že jsou ty peníze a poskytnuté výhody skryté.

Skrývat finanční toky samo od sebe dokazuje zločinný úmysl. A zločinným záměrem je v tomto případě koupit si suverenitu Evropy.

Když mluvíme o skrytém záměru, zmínil jste mediální kauzu kolem Putina režimu, který možná financuje politiky z Evropy. Mohl byste to rozvést?

Ano, to, co jsme viděli v médiích, byly informace o zapojení jedné konkrétní strany, německé AfD, ale myslím, že se jednalo i o další strany z jiných západoevropských zemí. To má být důvod k obavám. Chceme odpovědné vlády a politiky.

Pokud jde o to, která strana byla financována a která ne... my jako TI nejsme politické hnutí v tom smyslu, že nesoupeříme o moc, nevedeme kampaň za jednu stranu proti druhé. Naše role je upozorňovat na to, jak transparentní nebo neprůhledné jsou strany a kandidáti ohledně zdrojů financování.

A rád bych odkázal na práci, kterou vykonala země velmi blízká České republice, TI Slovensko, kde sledovali výdaje v poslední parlamentní kampani a zjistili, že strana, která nakonec volby vyhrála, byla zároveň stranou s nejméně průhlednými zdroji financování. To je pro nás jednoznačně alarmující.

A asi by mělo být i pro více lidí. Pozorujeme, že řada občanů je tak zoufalá a tak skeptická ohledně způsobu, jakým politická moc je a byla vykonávána řadou stran, vlád a pravděpodobně také institucemi EU a Evropským parlamentem, je připravena uvěřit každému lídrovi s dobrou rétorikou a nezajímá je transparentnost politického financování.

Musíme tedy vysvětlovat, že pokud jsou jejich političtí lídři na prodej, znamená to, že i jejich osud jako občanů, bude na prodej.

Česká kancelář Transparency International monitoruje předvolební kampaně v rámci unikátního projektu „Transparentní volby“ již od roku 2012. Naše hodnocení patří pravidelně k nejcitovanějším předvolebním hodnocením v zemi.

Letos v roce 2024 hodnotíme transparentnost kampaní pro Evropský parlament na základě 7 předem definovaných kritérií tzv. „dobré praxe“. Zaměřujeme se také například na sledování trendů v politické reklamě na sociálních sítích. Více najdete na transparentnivolby.cz.

To je druhé téma, o kterém jsem chtěla mluvit, protože se Slovenskem úzce spolupracujeme. Manipulativní způsoby a dezinformace, které se šíří ve střední Evropě a jinde. Řekl jste, že bychom měli vysvětlovat, proč je transparentnost důležitá. Jak může TI napomáhat v potlačování těchto nepravdivých a fakticky nesprávných zpráv a informací?

Mluvili jsme o odpovědnosti vůči politickým lídrům, ale musí fungovat i odpovědnost médií a všech, kdo v médiích pracují.

My, když jako TI zveřejňujeme zprávu, uveřejníme také své zdroje. Tohle spousta lidí, hlavně v online médiích, ale i mocností, nedělá. Nejde o šíření informací, ale o tvrzení. Uvádějí řadu věcí, ale nedokazují je, protože se jim daří budovat síť lidí, kteří věří, že pravda pochází právě od nich.

Zaměřují se na skupiny obyvatel, kteří jsou nenáviděni řadou jiných lidí, a to stačí. Prostě ty dezinformace nemusí vysvětlovat.

Máme tedy taková média, která slouží k tomuto účelu. Dále ale také média, jejichž vlastnictví je nejasné, na tom myslím pracuje vaše kancelář (*pozn. TI ČR: poslední zpráva o majetkových strukturách vybraných mediálních domů v ČR z roku 2021*), takže máme fyzické osoby, které se skrývají za právnické osoby, jejichž skutečné vlastnictví pak není známo.

A to nás přivádí zpět k našemu požadavku na transparentnost u všech právnických osob po celém světě. Před rokem a půl jsme u Evropského soudního dvora zaznamenali neúspěch, ale nyní se vracíme k evropské směrnici (*pozn. TI ČR: evropská směrnice proti praní špinavých peněz*), která je sice z našeho pohledu dočasná, ale stále přináší vcelku dobrá opatření. Nicméně stejně musí být implementována, aby občanský sektor a investigativní novináři z celé Evropy měli přístup k vlastnictví všech právních subjektů, včetně těch, které vlastní média.

Toto šíření nepravdivých informací a dezinformací je značné a bylo pozorováno po celém světě i v Evropě. Zejména v souvislosti se zdravotnickou krizí, ale také v souvislosti s válkou na Ukrajině a všeobecně ve všech záležitostech souvisejících s Putinovým režimem.

Takže ano, je to zjevně znepokojivé a také to souvisí s nedůvěrou vůči demokratickým institucím. Za tuto nedůvěru mají však částečnou odpovědnost také politici, protože i někteří z demokratických stran a demokratických režimů zneužívají svou moc. Ti, kteří údajně benefitovali v kauze QatarGate, nepocházeli z nedemokratických stran.

Kdyby byli zodpovědnější, byla by menší poptávka po všech typech dezinformací.

Když mluvíme o médiích, vidíme, jak se na Slovensku pokouší někteří politici o „další krok“ od dezinformací. Vládnoucí strana se pokouší zmocnit veřejnoprávní televize a rozhlasu (RTVS). Je tohle téma pro TI a jak můžeme jít proti takovým taktikám, skrze které se politici snaží získávat veřejné instituce pod svou kontrolu?

Je to velmi ohrožující pro občanskou společnost a pro její práci, protože jediná věc, kterou musejí občané mít, aby si mohli vytvořit vlastní názor o společnosti a politice, jsou informace.

Pokud jsou tedy zbaveni nezávislých informací, chybí jim vše a jsou ponecháni napospas falešným pravdám, které jim vnucují mocní.

Takže ano, je znepokojivé vidět tyto pokusy na Slovensku. S argumentem, že novináři by byli zaujatí... tento argument slyšíme i ve Francii od některých soukromých zájmů, které se snaží budovat média, která vlastně vůbec nepřinášejí vyvážené informace.

François Valérian byl zvolen předsedou globální správní rady TI v roce 2023. Od roku 2019 byl členem mezinárodní rady, kde působil v různých výborech, včetně Členské akreditační komise, které předsedal do roku 2022. Od roku 2013 do roku 2023 byl členem představenstva Transparency International Francie, kde se zabýval nezákonnými finančními toky, politickou integritou a strategickými soudními spory.

François, dříve vedoucí programů pro integritu podnikání na sekretariátu Transparency International, inicioval advokační aktivity TI na G20 v oblasti finanční regulace a boje proti korupci. Ve své profesní kariéře pracoval ve veřejném i soukromém sektoru. Sjednával sociální dohody s odbory uhelných dolů, pracoval pro BNP Paribas a byl partnerem ve společnosti Accenture. Byl šéfredaktorem ekonomické revue Annales des Mines. Byl docentem financí na CNAM a vyučoval finanční regulaci a dohled na École des Mines de Paris, kurz, který vytvořil v roce 2013. Je autorem několika knih a článků, vystudoval Ecole Polytechnique a Ecole des Mines de Paris, a má doktorát z historie.

If media freedom is threatened in the heart of Europe, one more obstacle will be removed in the global trend towards authoritarianism and suppression of freedoms. Much is at stake in ,s civil society's fight. <https://t.co/MHj7w8MoCt>

— Francois Valerian (@FrancoisValeri3) April 29, 2024

Hovořili jsme o některých výzvách a tématech, kterým čelí Evropa, ale jakým výzvám čelí TI globálně? Třeba ty, se kterými jste se setkal za posledních pár měsíců ve své nové roli?

Je to tak nějak podobné. Se vší úctou, už neexistuje něco jako evropská výjimka. Ty problémy, kterými občanská společnost trpí, vidíme ve většině zemí – dochází ke zneužívání moci, koncentraci moci v jejich výkonných složkách, takže ve výsledku dochází k zaměňování pravomocí místo k jejich jasnému oddělení.

To pokusení upřednostňovat autoritářské vůdce, kteří slíbili, že vše vyřeší i když bez ohledu na občanskou společnost a bez mezinárodní spolupráce, vidíme také všude.

To je vlastně druhý aspekt, který bych chtěl zdůraznit. Bojujeme proti globální ekonomice korupce a nezákonným finančním tokům, které překračují státní hranice. Tato globální ekonomika korupce pak vysvětluje tu každodenní korupci, kterou pozorujeme ve většině zemí, protože všechny peníze, které odtékají ze státu, vytvářejí jakési vakuum. Máme tedy toto spojení mezi globální korupční ekonomikou a všemi těmito korupčními ekonomikami, které vidíme na domácí půdě. Jde o globální výzvu, stejně jako třeba u klimatické krize.

Navíc u těchto globálních výzev bojujeme s roztržštěnou výkonnou mocí, která je fragmentována do mnoha různých vlád, států, soudních systémů. K tomu nutně potřebujeme mezinárodní spolupráci.

Není vždy snadné jí dosáhnout, ale potřebujeme ji více než kdy jindy – globální občanskou společnost tvořenou všemi národními občanskými společnostmi, které vzájemně interagují, vyměňují si informace. Proto je důležité mít přístup k informacím a schopnost vést advokační aktivity za omezení zneužívání moci na mezinárodní úrovni.

Když už mluvíme o advokačních aktivitách a cílech, jaké jsou ty vaše pro příští tři roky?

Je to veskrze posílení naší organizace, abychom se ujistili, že plně využíváme toho, že jsme skutečně globální hnutí s možností mezinárodní výměny zkušeností, mezi zeměmi stejného regionu, ale i mezi kontinenty. Abychom byli silnější a schopni se bránit všem, kteří chtějí umlčet občanskou společnost a novináře.

A abychom byli schopni přispět k ukončení kultury mlčení a utajování, která byla po staletí principem výkonu moci v Evropě.

Na závěr, abychom skončili v pozitivním duchu: přišel jste za těch posledních pár měsíců při výkonu své nové role v TI na něco nového, možná překvapivého?

Naučil jsem se spoustu nových věcí, interaguji s lidmi, cestuji za nimi. Byl jsem na regionálním setkání v Latinské Americe a Africe, další budeme mít příští podzim v Evropě.

Takže jsem se naučil spoustu nových věcí, ne nutně zábavných nebo vtipných, učím se o nových způsobech, jakými se zkorumpovaní lidé obohacují.

Our Chair, @FrancoisValeri3, participated last week in the meetings in Davos.

He reminded the audience that corruption is not a victimless crime. ↓
pic.twitter.com/huT5BJhDVP

— Transparency International (@anticorruption) January 25, 2024

Je proto důležité mít lidi, se kterými se můžeme setkat a vyměnit si zkušenosti. Těším se na červnový IACC, kde budeme mít spoustu lidí z organizace i mimo ni. A myslím, že nás čeká skvělý týden, abychom mohli budovat ještě účinnější strategie proti korupci.

<https://www.transparency.cz/francois-valerian-jsme-v-bode-zlomu-je-zasadni-aby-politici-nebyli-na-pradej>